

УДК 159.923

КРАМАР Тетяна, к. філос. н., провідний спеціаліст Центру тестування та моніторингу знань КНТЕУ

СОЦІАЛЬНА СВОБОДА ЯК ПРОЯВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО В ОСОБИСТОСТІ

Досліджено індивідуальне у контексті аналізу сформованості особистості, інтегрованої у соціальну систему, яка є суб'єктом соціальних процесів і реалізує свій внутрішньоіндивідуальний смисл, виявляючи характер утвердження соціальної свободи. Встановлено, що індивідуальне як феномен визначає різні прояви свободи (соціальний, індивідуальний, зовнішній, внутрішній), пояснює виникнення її нових форм і розкриває характер реалізації.

Ключові слова: індивідуальне, соціальна свобода, особистість.

Крамар Т. Социальная свобода как проявление индивидуального в личности. Исследовано индивидуальное в контексте анализа сформированности личности, интегрированной в социальную систему, которая является субъектом социальных процессов и реализует свой внутрииндивидуальный смысл, проявляя характер утверждения социальной свободы. Установлено, что индивидуальное как феномен определяет разные проявления свободы (социальное, индивидуальное, внешнее, внутреннее), объясняет возникновение ее новых форм и раскрывает характер реализации.

Ключевые слова: индивидуальное, социальная свобода, личность.

Постановка проблеми. Проблема соціальної свободи є невичерпною темою філософських досліджень. Вона бере свій початок з античних часів і, еволюціонуючи з розвитком особистості та суспільства, не втрачає актуальності й донині.

Розуміння і трактування соціальної свободи неоднозначне: вона розглядалась як: здатність здійснювати вибір; самодетермінованість; усвідомлений обов'язок забезпечення рівноваги між її проявами – соціального й індивідуального в особистості. Однак соціальна свобода – це усвідомлений індивідуальний вибір людини, за який вона несе відповідальність. Можна погодитися з А. Ситніченком: "головне, що оприявнює справжній смисл новітніх витлумачень проблеми свободи – це те, що універсально-соціальні процеси глибоко пов'язані з процесами індивідуальними, а розуміння перших неможливе без з'ясування сутності їх персональних вимірів, органічного взаємозв'язку автономії особистості та її ідентичності, соціальної інтеграції" [1, с. 40]. Від розуміння соціальної свободи у будь-яких її проявах залежить дослідження сутності особистості, реалізації її індивідуального начала, її місця і ролі в соціальній системі. Тобто усі особливості вияву

© Крамар Т., 2016

соціальної свободи концентруються та поєднуються в єдине ціле саме в комплексі подій, умов та оцінок конкретної окремої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне обґрунтування поняття свободи розкривається в працях: М. Бердяєва, Г. В. Ф. Гегеля, І. Канта, Ж.-П. Сартра, Е. Фромма, К. Ясперса, Ч. Кіркегора [2–8] та ін. Проблему свободи, яка постає самодостатньою цінністю невід’ємної складової соціального буття людини, що є визначальною основою побудови сучасних соціальних систем, розглядають В. Андрущенко, І. Бичко, В. Корякін, І. Мухін, Л. Орбан-Лембрик, В. Слюсар [9–14], А. Мислівченко, І. Надольний та ін.

Пошук теоретичних моделей, які б розкривали природу, сутність, механізми функціонування соціальної свободи триває ще й досі. Піддаючи сутність соціальної свободи теоретичному аналізу, сучасні філософські науки розвивають фундаментальні концепції соціальної свободи як феномена індивідуального та соціального життя. У сучасних умовах стрімкого цивілізаційного розвитку за доби глобалізації змінюється роль особистості у соціальних процесах, у зв’язку з чим виникає проблема дослідження виявів соціальної свободи і реалізації індивідуального в особистості.

Метою статті є розкриття проблеми формування та реалізації індивідуального у контексті дослідження соціальної свободи особистості.

Матеріали та методи. У процесі дослідження застосовано комплекс філософських та загальнонаукових методів: порівняльно-історичний – для аналізу індивідуального у категоріях історичного буття свободи особистості; системно-структурний – для розгляду вияву індивідуального як унікального у соціальній структурі, що постає винятково важливим фактором людських відносин, який формує зміст соціальної свободи особистості й визначає перспективу її розвитку.

Результати дослідження. Соціальне життя взагалі розуміється як реальний життєвий процес становлення і розвитку особи чи соціальної спільноти, що триває у конкретно-історичних умовах, якому притаманні наявність системи відповідних видів і форм реалізації свідомого перетворення дійсності. Одним з ключових аспектів цього процесу є становлення і розвиток індивідуальної сутності особистості.

Основною ознакою людської життєдіяльності є її свідомий характер, що стосується не лише осмислення життєвої ситуації і пізнання довколишньої дійсності, а й здатності розуміти власний внутрішній світ, рефлексувати з метою усвідомлення сутності індивідуально-соціального сенсу власного буття. Тому людська здатність до самозаглиблення дає можливість усвідомити унікальність, індивідуальність, неповторність свого існування, зміст і характер якого визначається реалізацією індивідуальної особистості в структурі соціальної свободи.

Соціальна свобода як система соціального життя реалізується через створення матеріальних і духовних цінностей і, як наслідок, формування нових особистісних якостей. Так, розкривається діалектика становлення, реалізації і утвердження універсальної, індивідуальної сутності особи, проявом якої є соціальна свобода.

Певний період у вітчизняній філософії свобода особи розглядалася як чітко вписана в систему зовнішнього соціального і природного визначення, де особистість мала право лише усвідомити зовнішню необхідність і діяти в її межах. Адже саме свобода за внутрішньою сутністю тільки й може надати можливість людині бути і залишатися собою і не підкорятися обставинам. Проте інший підхід до аналізу свободи визначає її як потенційну здатність особи до вільного індивідуального вибору як можливості мислити і діяти відповідно до власних потреб, а не внаслідок внутрішнього або зовнішнього примусу. Таким чином, особистість, яка характеризується унікальністю, знаходиться у конфлікті із загальним і соціальним, що спричиняє її опір проти "влади загального".

Відтак, людина, з одного боку, залишається носієм екзистенціального "Я", а з іншого, – належить світу природної і соціальної необхідності. Ще у філософії екзистенціалізму наголошується на трагічному характері існування людини в байдужому до неї світі. Як зазначав М. Бердяєв, людина "викинута" у світ і приречена на існування в ньому, а відтак йдеться про об'єктивацію, яка робить долю людини безвихідною, такою, що випала з глибокої реальності [2, с. 293]. Сутність же соціальної свободи за такого підходу полягає в особливій організації життєвого досвіду, його втіленні в індивідуальному "Я". Тобто індивід у своїй життєдіяльності прагне дистанціюватися від того, ким він не є, визначаючи при цьому межі свободи власного "Я" і межі "Іншого". Зміст соціальної свободи полягає в прагненні людини зрозуміти себе, відкрити для себе й оточуючих незмінні характеристики своєї особистості, які виражають її сутність. Це реалізується через сформовану здатність індивіда у процесі становлення особистості усвідомлювати власну сутність, зміст свого індивідуального, виходити за межі власного буття, змінюючи саме індивідуальне. Особистість, стверджував В. Франкл, "це те, що я є, на відміну від типу чи характеру, якими я володію. Моє особистісне буття являє собою свободу – свободу стати особистістю. Це свобода від того, щоб бути саме таким, свобода ставати іншим" [15, с. 94]. Тому соціальна свобода розуміється як можливість розкрити та реалізувати індивідуальну сутність людини, становлення якої відбувається в ході соціальної взаємодії, але детермінативний вплив соціальних та культурних факторів не є визначальним.

Сутність індивідуального як результату соціального досвіду особи розкривається у процесі освоєння і пізнання людиною соціуму. Пошук механізмів реалізації соціальної свободи дає змогу особі

розкрити унікальність індивідуального, а також визначити відношення із соціальною системою.

Дійсно, соціальна система певною мірою впливає на формування особистості, яке відбувається на основі закріплених у культурі довготривалих, сталих, стійких цінностей. Це забезпечує відносну постійність. Проте водночас соціум знаходиться в процесі безперервного становлення і зміни, що сприяє постійному пошуку людиною власної ідентичності та індивідуальності. Тому проблема як ідентичності зокрема, так і соціальної свободи загалом має діалектичний характер: з одного боку, особистість прагне до самототожності, а з іншого, – сама тотожність матиме негативний характер, оскільки через ігнорування соціальної складової унеможлиблюється особистісний саморозвиток, а відтак, сама особа втрачає автономність.

Зв'язок між соціальною свободою й індивідуальним послаблюється через поглиблення процесу індивідуалізації особистості, що визначає людину як окреме ціле. Соціальна свобода виконує конструктивну роль, якщо дозволяє реалізувати внутрішню сутність особистості, розкрити її індивідуальність. За інших умов соціальна свобода має деструктивний характер, оскільки пристосування особистості до соціальних умов, слідування потребам соціальної системи призводить до втрати цілісності процесу самореалізації, ігнорує зміст індивідуального.

Тобто діалектика соціальної свободи крізь індивідуальне виокремлює дві складові: активність прояву індивідуального особистості (індивідуальне в чистому вигляді) і результат соціальних очікувань (індивідуальне із соціальним змістом).

У першому випадку домінантою і визначальною умовою реалізації індивідуального через соціальну свободу є сама особистість, а діалектика соціального й індивідуального залежить від її внутрішніх якостей і характеристик. Індивідуальне розуміння соціальної свободи полягає у тому, що спочатку людині потрібно з'ясувати, хто вона, що являє її "Я", а вже потім виникає необхідність реалізації в соціумі. Самовизначення виступає, з одного боку, установлювачем внутрішніх обмежень, а з іншого, – способом розширення меж власних можливостей [14, с. 114]. Це не означає, що формування індивідуального не зазнає впливу соціальної системи, але передбачає його творення в глибинній інтимності власного "Я" і є не стільки зовнішнім, скільки внутрішнім надбанням. Тобто в особи ще до початку реалізації соціальної свободи присутнє уявлення про власне "Я", яке в процесі спілкування і взаємовпливу зазнає певних коректив, надаючи індивідуальному цілісності та завершеності. Проте не варто перебільшувати роль спілкування, про що застерігав Г. Зіммель, зазначаючи, що, незважаючи на віру багатьох у вирішальне значення спілкування для "олюднення" людини, її самовизначення, яке виконує лібертадну

функцію (вивільнення особистого життя від того, що його обтяжує), сучасне життя переобтяжене суб'єктивним змістом та об'єктивною необхідністю. Але "звільняючись від них через спілкування, ми вважаємо, що повертаємося до свого природно-особистісного буття, але забуваємо при цьому, що людина у спілкуванні не стільки особистість у її особливості та природній повноті, скільки особистість, створена стилізацією і застереженнями" [16, с. 492]. А відтак, за таких обставин не розкривається суть соціальної свободи.

Однак джерело індивідуального знаходиться не стільки в соціальній системі, скільки наодинці із собою. Так, у філософії Р. Декарта людина визначається як мисляча субстанція, існування якої не потребує нічого, крім неї самої. Також і у філософській концепції І. Канта людина є метою історичного розвитку, яку не можна визначити за допомогою чогось іншого, чогось зовнішнього. Втім, класична філософія як філософія самотнього суб'єкта, зазначає Л. Ситніченко, розминулася з проблемою свободи, бо "погордливо знехтувала інакшістю Іншого в діалозі та соціальних взаєминах, завдяки чому, власне, ми й стаємо вільними, бо поважаємо Іншого, інше буття" [1, с. 51]. У не-класичній же філософії, зокрема у Ф. Ніцше, в ідеї смерті Бога, у А. Камю в ідеї абсурдності життя акцентується увага на тотальній самотності людини, яка актуалізує необхідність пошуку нею підстав для життя як існування, що, у свою чергу, виявляє важливу особистісну рису – самодетермінованість. Її зміст полягає у відповідальному ставленні до власної життєдіяльності (відповідальність за своє буття, за себе як особистість, за свої вчинки). Єдиний, на кого людина може покластися, – це вона сама.

Усвідомлення відповідальності за свій особистісний розвиток надає якісно нового змісту самопізнанню. Особа цінує і поважає себе як самоцінну істоту, прагне визначити і відділяти межі прояву індивідуального "Я" від меж іншого, а це є основною умовою соціальної свободи. Сформована в процесі становлення особистості система її індивідуальних цінностей задає, на думку І. Мірошник та Є. Гавриліна, "пріоритетний спосіб існування індивіда, провідну форму зовнішньої детермінації його опосередкованого самовідтворення у світі: природно-детерміноване самовідтворення ("індивід – особина"); соціально-детерміноване самовідтворення ("індивід – товар"); духовно-детерміноване самовідтворення ("індивід – інтелігент)" [17, с. 108]. Інакше особа некритично освоює цінності, правила і традиції соціуму, ця тріада само-детермінації не відтворюється достатньою мірою, що може призвести до втрати нею власної індивідуальності. Тому для особи важливо чітко визначити свою роль і місце у соціальній системі. Самореалізація особистості можлива лише за умов існування сформованої індивідуальної свободи, яка є особливою особистісною характеристикою індивіда [14, с. 60]. Тобто для успішної соціалізації людині необхідно спочатку виявити

свою індивідуальність, а потім у процесах саморозвитку та самореалізації розкрити власне "Я", усвідомлюючи власну унікальність як окремого, цілісного елемента соціальної системи, що відображається у "творенні" соціальної свободи.

Такий підхід передбачає визначення індивідуального як результату соціальних інтеракцій. Тобто соціальна система в цьому випадку є домінуючою, а діалектика соціального та індивідуального вирішується, як правило, на користь соціального. Особистість реалізує індивідуальну сутність, знаходячись у чітких межах соціальної свободи, у контексті якої оволодіває здатністю відділяти себе від інших, розуміючи власне "Я". Тобто, виробивши систему дій, визначивши своє місце і роль у соціумі, особистість з усього різноманіття набутого соціального досвіду формує індивідуальне "Я", яке за формою є індивідуальним, а за змістом – соціальним. Соціальна свобода є тією умовою, за наявності якої реалізується індивідуальне.

Реалізація соціальної свободи особистості розкриває соціальний зміст індивідуального. Формування особистості детерміноване конкретно соціальною системою, її самореалізація та розвиток індивідуального стають можливими за умов прийняття та осягнення традицій, норм і правил цього соціуму, таким чином виражаючи зміст соціальної свободи особистості. У протилежній же ситуації існування індивідуального неможливе, оскільки соціум не має таких якостей, як суб'єктивність, йому не характерні самосвідомість, воля. У цьому випадку індивідуальне є зовнішнім відносно самої особи. І за своїм змістом вона ближче до соціальної ролі, ніж до особистісної самотності, унікальності.

Утвердження індивідуального дає можливість особі зрозуміти і прийняти своє "Я" і визначитися відповідно до індивідуальних внутрішніх ознак і потреб, а не через вплив зовнішніх умов, виражених у її спробах підлаштуватися до обставин, виправдовуючи очікування оточуючих. Звісно, соціальні очікування є саме тим життєдайним середовищем, у якому відбувається формування особистісної якості – адаптативності, яка, у свою чергу, є основою передусім для процесів соціалізації та самореалізації. Індивіду нав'язується конкретний порядок конкретного соціуму, який є обов'язковим для дотримання. Але перебільшення його ролі призводить до постійного "коливання", соціальна субстанція її самосвідомості та діяльності детермінується зовнішніми факторами й тенденціями суспільного розвитку і за необхідності відчужується від власної духовної та природної сутності. Така особистість може навіть досягнути "життєвого успіху", утім "подібний спосіб існування неминуче призводить до регресу особистості та втрати абсолютного сенсу розвитку", не відбувається її цілісна самореалізація.

Конкретно-історична модель соціуму зберігає власну сутність до того часу, до якого вона повною мірою виявляє механізми свого

розгортання, а це пов'язано з тим, як соціальна свобода впливатиме на процес розвитку індивідуального загалом і становлення його особистості. Соціальна свобода існує не поза індивідуальним, а між ним, у самій його сутності. Тому погодимося з Т. Гарасимівим, що соціальна свобода, яка існує лише завдяки індивідуальному як формі свого буття, задає індивідуальному межі соціально окреслених можливостей поведінки [18, с. 350]. Соціальна свобода виявляє зміст і характер загальної спрямованості розвитку особистості, на основі якої визначаються ступінь, міра прояву та реалізації індивідуального як усієї неповторної унікальної сукупності здібностей, потреб, знань, умінь, навичок особи.

Особистість формується під впливом діалектичної взаємодії соціального, тобто тих зв'язків і відносин, в які вона включається, та індивідуального як відображення певного, цілісного ставлення особистості до оточуючої дійсності. Відтак, соціальна свобода суперечливо втілюється у конкретному індивіді. Вона, *по-перше*, визначає соціальне в сутності індивідуального, тобто те, які суспільні зв'язки і в яких якісних та кількісних межах здатна освоїти особистість. *По-друге*, своїм певним конституюванням індивідуальності, більшим чи меншим визнанням її значущості для соціуму та самої людини соціальна свобода спричинює (виявляє) індивідуальне в особистості, тобто рівень її активності, вибірковості та цілісності. *По-третє*, будь-яка конкретна соціально-історична епоха визначає спосіб взаємозв'язку соціального та індивідуального в особистості, від повного її конституювання до явного заперечення [18, с. 350]. Отже, індивідуальне, з одного боку, розуміється як певна ідея, на основі якої формується соціальний ідеал індивідуального як складової особистості, що у процесі соціалізації засвоїла основні соціокультурні норми, правила, звичаї. Таким чином, комунікація є якщо не еквівалентом, то визначальним чинником сучасної соціокультурної реальності, а відтак від соціокультурного простору, в якому знаходяться члени суспільства, залежить життєдіяльність і розвиток суспільства, його комунікативні особливості. З іншого боку, індивідуальне виступає як реальність, що є підґрунтям для ствердження конкретної історичної, культурної, соціальної дійсності, яка соціально у системі своїх чинників здійснює детермінативний вплив на особу.

Соціальна свобода передбачає широке, розгорнуте ставлення до реалізації індивідуального як до процесу самовідтворення суспільства, підтримки його цілісності й інтегрованості. Соціальна свобода як свобода окремого індивіда розкриває ступінь його незалежності від інших. Вона концептуалізується як індивідуальна здатність особистості до зміни, або як її постійна потреба в прояві індивідуального. Таким чином, соціальна свобода спричиняє та виявляє в особистості окремий центр, цілісне утворення, що протиставляється самій особистості. Такий центр являє собою індивідуальне "Я", що дає можливість людині спостерігати за собою з боку.

Досліджуючи проблему соціальної свободи, постає питання розділення дистанції між індивідуальним Я й індивідуальним Іншого. У зв'язку з цим В. Франкл описував три аспекти соціальної свободи: відносно спадковості, оточення та власних потреб [15]. Такий погляд дає можливість розуміти соціальну свободу, насамперед, відносно самої людини завдяки диференціації індивідуального на складові. В. Франкл також виокремлює дві основні можливості індивідуального: здатність до самотрансценденції, тобто виходу за межі свого "Я", і здатність само-дистанціюватися, тобто зайняти певну позицію відносно свого "Я".

У цьому контексті індивідуальне "Я" важко охарактеризувати через чітко визначені характеристики. Проте реалізація і прояв індивідуального є життєво необхідною умовою існування соціальної свободи. Якщо особа не спроможна виокремити індивідуальне, то вона змушена на неаналітичне наслідування готових соціальних установок, реагування на життєві обставини.

Соціальна свобода як прояв індивідуального реалізується через усвідомлення людиною не тільки своєї свободи, а й свободи іншого. Тому соціальна свобода реалізується в постійній опозиції "Я – Інший", бо кожний індивід набуває свій зміст саме у протиставленні "Іншому". Ще Й. Фіхте виявив обумовленість самовизначення визначенням Іншого. Л. Фейєрбах прояв індивідуального вбачав у взаємозалежності на рівні чуттєвого сприйняття, вважаючи, що "Я є Я для самого себе, і одночасно Я – ти для іншого" [19, с. 183]. Продовжуючи цю думку, Е. Гуссерль визначив "Іншого" як модифікацію сутності індивідуального, тобто "Інше" через свою змістову конституцію виступає необхідною умовою здійснення індивідуального як інтенційної модифікації об'єктивного "Я" особи [20, с. 7]. Відтак, у взаємовідносинах власного індивідуального особи з індивідуальним іншої особи визначаються дві дихотомічні складові: *по-перше*, сприйняття власної індивідуальності іншим та реалізація її у ньому і, *по-друге*, виявлення у власній індивідуальності індивідуальності "Іншого". Отже, у процесі взаємодії та виявленні цієї дихотомії індивід здійснює самовизначення, самоідентифікацію і самоконтроль, що відбувається за умов реалізації соціальної свободи особистості. Остання у такому контексті завдяки соціальному змісту, комунікативним характеристикам та практичній спрямованості самодіяльності індивіда вирізняється від інших форм і видів свободи.

Разом із самоідентифікацією як результатом реалізації індивідуального формується самосвідомість людини, відбувається розвиток самопізнання. Через самопізнання людина приходить до певного знання про саму себе, осмислення своїх дій, почуттів, думок, мотивів поведінки, інтересів, своєї позиції у суспільстві. У процесі ідентифікації соціальна свобода насамперед розгортається у межах взаємовідносин з іншими. Індивід, який пізнає їх, порівнює себе з ними

і здійснює проєкцію їх індивідуальних характеристик та якостей на власну індивідуальність. Ідентифікуючи себе з іншими, індивід здійснює самооцінку в аспекті "Я–інший – інший–Я", що дозволяє йому усвідомити власну індивідуальність як цілісне утворення у контексті її єдності із соціальним буттям.

Висновки. Таким чином, у самому змісті соціальної свободи імпліцитно закладена множина альтернатив. Завдяки індивідуальному, потребі особи у саморозкритті та саморозвитку виявляється соціальна свобода, яка полягає у наявності можливостей і умов для внутрішнього самоздійснення і самоідентифікації особистості. Відбувається включення особистості у систему соціальних відносин через формування самосвідомості. Усвідомлення власної індивідуальності порівняно з іншими передбачає відображення соціального, що актуалізує значущість для особистості, вияв її індивідуальної сутності, цим самим створюючи внутрішні передумови для реалізації соціальної свободи, механізмів розгортання і самоздійснення індивідуального.

Індивідуальне завжди опосередковане відображенням соціального, представленого у процесі реалізації соціальної свободи особистості. Тому процес самопізнання особистістю, розкриття змісту її індивідуального залежить від умов і можливостей соціальної свободи. Обмеженість соціальних контактів і відносин, відсутність можливості отримати зворотний зв'язок, а отже, і зворотну інформацію ускладнює самопізнання та самоідентифікацію людини. Індивідуальне в особистості є важливим фактором становлення та самовдосконалення індивіда у виявленні соціальної свободи особистості.

Індивідуальне самовизначається у соціальній свободі особистості, тобто у свободі існування особистість створює необхідний рівень індивідуального як умову соціального цілого. Таким чином, індивідуальне у своїй сутності розкриває потенційно можливу свободу особистості, яка необхідна соціальній системі.

Визначальні риси соціальної свободи не вичерпуються індивідуальним, яке обумовлює її особливості. Відсутність умов для розвитку і реалізації індивідуального призводить до того, що особа не спроможна забезпечити межі власної свободи, і, як наслідок, втрачається її індивідуальна сутність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ситніченко Л. А. Стратегії свободи на пострадянському просторі / Л. А. Ситніченко // Мультиверсум : Філософ. альманах. — 2008. — Вип. 73. — С. 39–58.
2. Бердяев Н. А. Царство духа и царство кесаря / Н. А. Бердяев. — М. : Республика, 1995. — С. 288–356.
3. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук / Г. В. Ф. Гегель. — В 3-х т. — М. : Мысль, 1977. — Т. 3. — 1977. — 471 с.

4. *Кант І.* Новое освещение первых принципов метафизического разума : соч. в 6-ти т. / И. Кант ; под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гульги, Т. И. Ойзермана. — М. : Мысль, 1963. — Т. 1. — С. 263–314.
5. *Сартр Ж.-П.* Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / Ж.-П. Сартр ; пер. з фр. В. Лях, П. Тарашук. — К. : Основи, 2001. — 854 с.
6. *Фромм Э.* Бегство от свободы. Человек для себя / Э. Фромм. — Минск : Попурри, 1998. — 672 с.
7. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории / К. Ясперс. — М. : Республика, 1994. — 527 с.
8. *Киркегор С.* Гармоническое развитие в человеческой личности эстетических и этических начал / С. Киркегор. — К. : Air Land, 1994. — 504 с.
9. *Андрущенко В. П.* Організоване суспільство: Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу / В. П. Андрущенко. — К. : ТОВ "Атлант ЮЕмСі", 2006. — 502 с.
10. *Бичко І. В.* Познание и свобода / І. В. Бичко. — Тернопіль : Джура, 2011. — С. 123.
11. *Корякин В. В.* Эскиз эволюции человеческой сущности и труда / В. В. Корякин // Новые идеи в философии. — 2004. — Вып. 10.
12. *Мухін І. М.* Свобода як соціальний феномен (теоретико-методологічні аспекти) / І. М. Мухін // Культура народів Причорномор'я. — 2002. — № 33. — С. 224–228.
13. *Орбан-Лембрик Л. Б.* Комуникативний простір міжособистісних відносин / Л. Б. Орбан-Лембрик // Вісн. Прикарпат. ун-ту. Філософські і психологічні науки. — 2003. — Вип. 4. — С. 130–136.
14. *Слюсар В. М.* Феномен свободи в культурній самореалізації особистості : монографія / В. М. Слюсар. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. — 256 с.
15. *Франкл В.* Человек в поисках смысла / В. Франкл ; пер. с англ. и нем. ; общ. ред. Л. Я. Гозмана. — М. : Прогресс, 1990. — 368 с.
16. *Зиммель Г.* Созерцание жизни : Избранное / Г. Зиммель. — М. : Юристь, 1996. — С. 486–500.
17. *Мирошник И.* Индивид, личность, постиндустриальное общество / И. Мирошник, Е. Гаврилин // Свободная мысль. — 1996. — № 7. — С. 102–116.
18. *Гарасимів Т. З.* Особа в контексті соціального та індивідуального: діалектика взаємодії / Т. З. Гарасимів // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутрішніх справ. — 2009. — № 3. — С. 347–355. — (Серія: Юридична).
19. *Фейербах Л.* Избранные философские произведения / Л. Фейербах. — В 2-х т. — М. : Госполитиздат, 1955. — Т. 1. — 676 с.
20. *Герчанівська П. Е.* Самоідентифікація і самосвідомість творчої особистості у традиційному суспільстві в контексті проблеми "іншого" / П. Е. Герчанівська // Вісн. НТУУ "КПІ". Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2007. — Вип. 2. — С. 7–11.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2016.

Kramar T. Social freedom as revelation of individual in personality.

Background. Research of the essence of personality, its place and role in the social system depends on the understanding of social freedom. All revelations of social freedom combine into a single unit most of all the complex of events, of conditions and of assessments of individual personality.

The **aim** of the article is a disclosure of the problem of formation and realization of individual in the context of the research of social freedom of personality.

Materials and methods. Complex of philosophical and scientific methods was used in the process of the research. Comparative historical method is used during analysis of individual in categories of historical existence of individual freedom. Systematically structured method allows to show individual as unique in social structure.

Results. Exploring the various aspects of individual in the development of personality's social freedom was uncovered by own vision of the personality's role in social freedom. Individual, which can be defined as a phenomenon that characterizes the different (social, personal, external, internal, etc.) manifestations of freedom, explains the emergence of its new forms and reveals the mechanisms of its implementation.

Conclusion. Thus, due to individual reveals social freedom, which is the presence of opportunities and conditions for internal self-realization and self-identification of the individual.

Keywords: individual, social freedom, personality.

REFERENCES

1. Sytnichenko L. A. Strategii' svobody na postradjans'komu prostori / L. A. Sytnichenko // Mul'tyversum : Filosof. al'manah. — 2008. — Vyp. 73. — S. 39–58.
2. Berdjaev N. A. Carstvo duha i carstvo kesarja / N. A. Berdjaev. — M. : Respublika, 1995. — S. 288–356.
3. Gegel' G. V. F. Jenciklopedija filosofskih nauk / G. V. F. Gegel'. — V 3-h t. — M. : Mysl', 1977. — T. 3. — 1977. — 471 s.
4. Kant I. Novoe osveshhenie pervyh principov metafizicheskogo razuma : soch. v 6-ti t. / I. Kant ; pod obshh. red. V. F. Asmusa, A. V. Gulygi, T. I. Ojzermana. — M. : Mysl', 1963. — T. 1. — S. 263–314.
5. Sartr Zh.-P. Buttja i nishho: Narys fenomenologichnoi' ontologii' / Zh.-P. Sartr ; per. z fr. V. Ljah, P. Tarashhuk. — K. : Osnovy, 2001. — 854 s.
6. Fromm Je. Begstvo ot svobody. Chelovek dlja sebja / Je. Fromm. — Minsk : Popurri, 1998. — 672 s.
7. Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii / K. Jaspers. — M. : Respublika, 1994. — 527 s.
8. Kirkegor S. Garmonicheskoe razvitie v chelovecheskoj lichnosti jesteticheskikh i jeticheskikh nachal / S. Kirkegor. — K. : Air Land, 1994. — 504 s.
9. Andrushhenko V. P. Organizovane suspil'stvo: Problema organizacii' ta suspil'noi' samoorganizacii' v period radykal'nyh transformacij v Ukrai'ni na rubezhi stolit': Dosvid social'no-filosofs'kogo analizu / V. P. Andrushhenko. — K. : TOV "Atlant JuEmSi", 2006. — 502 s.
10. Bichko I. V. Poznanie i svoboda / I. V. Bichko. — Ternopil' : Dzhura, 2011. — S. 123.
11. Korjakin V. V. Jeskiz jevoljucii chelovecheskoj sushhnosti i truda / V. V. Korjakin // Novye idei v filosofii. — 2004. — Vyp. 10.
12. Muhin I. M. Svoboda jak social'nyj fenomen (teoretyko-metodologichni aspekty) / I. M. Muhin // Kul'tura narodov Prychernomor'ja. — 2002. — № 33. — S. 224–228.
13. Orban-Lembryk L. B. Komunikatyvnyj prostir mizhosobystisnyh vidnosyn / L. B. Orban-Lembryk // Visn. Prykarp. un-tu. Filosof's'ki i psihologichni nauky. — 2003. — Vyp. 4. — S. 130–136.

ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

14. *Sljusar V. M.* Fenomen svobody v kul'turnij samorealizacii' osobystosti : monografija / V. M. Sljusar. — Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2012. — 256 s.
15. *Frankl V.* Chelovek v poiskah smysla / V. Frankl ; per. s angl. i nem. ; obshh. red. L. Ja. Gozmana. — M. : Progress, 1990. — 368 s.
16. *Zimmel' G.* Sozercanie zhizni : Izbrannoe / G. Zimmel'. — M. : Jurist, 1996. — S. 486–500.
17. *Miroshnik I.* Individ, lichnost', postindustrial'noe obshhestvo / I. Miroshnik, E. Gavrilin // Svobodnaja mysl'. — 1996. — № 7. — S. 102–116.
18. *Garasymiv T. Z.* Osoba v konteksti social'nogo ta individual'nogo: dialektyka vzajemodii' / T. Z. Garasymiv // Nauk. visn. L'viv. derzh. un-tu vnutrishnih sprav. — 2009. — № 3. — S. 347–355. — (Serija: Jurydychna).
19. *Fejrbah L.* Izbrannye filosofskie proizvedenija / L. Fejrbah. — V 2-h t. — M. : Gospolitizdat, 1955. — T. 1. — 676 s.
20. *Gerchanivs'ka P. E.* Samoidentyfikacija i samosvidomist' tvorchoi' osobystosti u tradycijnomu suspil'stvi v konteksti problemy "inshogo" / P. E. Gerchanivs'ka // Visn. NTUU "KPI". Filosofija. Psihologija. Pedagogika. — 2007. — Vyp. 2. — S. 7–11.